

УДК 631.147:338.001.36

Загорулько Б. О.

Могильна Л. М.

Сумський національний аграрний університет

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ФРАНЦІЇ

У статті розглянуто особливості розвитку органічного виробництва у фермерських господарствах Франції. Наголошено на тому, що пріоритетним напрямом для органічного сільського господарства є використання матеріалів і технологій, які поліпшують екологічну рівновагу в природних системах. Висвітлено основні аспекти, причини виникнення та напрямки розвитку даного сектору.

Ключові слова: сільське господарство, органічне виробництво, органічні продукти, фермерські господарства, субсидювання.

Постановка проблеми. Глобальні зміни у світовій економіці призводять до пошуку нових методів ведення аграрного виробництва. Вважається, що саме органічне сільське господарство є вирішенням багатьох проблем. Очікується, що воно вироблятиме більш здорові продукти харчування, не забруднюватиме навколишнє середовище, підвищить родючість ґрунтів та забезпечить високе біорізноманіття. Нині людство зрозуміло, що повинна бути нова філософія взаємовідносин між природою та людиною. Саме органічне виробництво походить від філософії природи, завданням якого є збільшення глобального ринку за рахунок продуктів високої якості без шкідливого впливу на довкілля. На даний момент питання виробництва органічно чистої продукції набуває майже глобального характеру. Країни світу, в яких цей сектор уже досить розвинений, мають намір просунути цю ідею до інших країн. Вважається, що така тактика сприятиме збільшенню даної продукції на світовому ринку, що вкрай необхідно, адже попит в Європі зростає з кожним роком мінімум на 10%, який пропозиція на ринку не в змозі задовольнити повною мірою. Також це матиме відповідний вплив на коливання цін, роблячи продукцію більш доступною і для найбідніших верств населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти розвитку органічного виробництва висвітлено у працях таких учених, як Кірхманн Хольгер [1], Аміна Хан [7], Анрі Барнабо [9] та ін. Проте умови сьогодення вимагають подальшого вивчення даного питання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нерозв'язаність багатьох проблем значною мірою пов'язана із самою специфікою органічного виробництва, а тому це зумовлює доцільність даного дослідження та визначає актуальність вибраної теми.

Мета статті полягає у дослідженні сучасного стану органічного виробництва у французьких фермерських господарствах, аналізі основних напрямів його розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом французькі аграрії все частіше замислюються над переходом до виробництва органічно чистої сільськогосподарської продукції. Органічне землеробство має на меті створення системи збалансованого управління сільським господарством, зокрема шляхом підвищення якості землі, води, рослин і тварин, розвитку біорізноманіття тощо. Наприклад, синтетичні пестициди та добрива не дозволяються для органічного виробництва. Генно-редаговані культури та продукти, отримані з генетично модифікованими органі-

змами, заборонені у виробництві та переробці. Крім того, перероблені продукти можуть містити лише добавки та технологічні засоби, які детально перераховані. Також необхідно забезпечити добробут тварин (наприклад, достатній простір у сільськогосподарських приміщеннях).

Очевидно, що органічне сільське господарство має значно нижчі затрати енергії на виробництво готової продукції. За рахунок переходу до органічного землеробства та виробництва можна, таким чином, поліпшити кліматичні умови, адже з початку промислової революції середня температура на Землі збільшилася на 0,8°C, і наслідки цих змін дуже серйозні. На думку вчених, зміни клімату відбуваються, головним чином, через те, що в атмосферу викидається надмірна кількість діоксиду вуглецю (CO₂) та інших парникових газів. Відновлювальні види енергії – енергія Сонця, вітру, води, тепла Землі і біомаси – можуть забезпечити майже половину потреб населення планети в енергії до середини ХХІ ст. Іншу частину здатна дати проста економія енергії. Необхідно дбайливо використовувати енергію, розвивати відновлювальну енергетику. Це можливо зробити без шкоди для світової економіки [4]. У США, наприклад, за біологічного виробництва на одну умовну одиницю товарної продукції затрати енергії зменшуються в 2–4 рази, а у Франції – у 3–4 рази.

У світі органічне сільське господарство починає відігравати все значнішу роль. В умовах обмеженості природних ресурсів воно може допомогти прогнати світ, але за умови зменшення споживання м'яса населенням і припинення псування їжі, адже щорічно 30% їжі викидається чи псується [7].

Також уживання органічно чистої продукції може сприяти поліпшенню здоров'я населення. Дослідження Вашингтонського університетського центру сільського господарства і натуральних ресурсів довело, що в органічних овочах у середньому на 40% більше антиоксидантів, аніж у звичайних, хоча велика кількість учених заперечує і приводить протилежні докази. Лише шкідливий вплив м'яса, здобутого від тварин, яким уживляють гормони, не викликає сумнівів. В Європі це суворо заборонено, тому в даному аспекті не має великої різниці між виробництвом органічного м'яса та неорганічного. Така проблема існує більше в Америці, адже заборони щодо введення гормонів тваринам там відсутні.

Гормони ж, особливо стероїди, що зберігаються у м'ясі тривалий час, мають властивість витримувати глибоке заморожування й обробку високими температурами. Разом з їжею вони всмоктуються в кишечнику і, потрапляючи в кров, впливають

на роботу всіх органів і систем. До такого впливу найбільшою мірою схильні вагітні жінки і діти [8]. Таким чином, американські дієтологи закликають населення вживати біологічно чисту продукцію, що в даному аспекті не є насущною проблемою у Франції.

Органічна продукція вважається здоровішою для вживання більшою кількістю людей, але це ще не є 100% науково доведено. Незважаючи на це, факт того, що біопродукція має позитивний вплив на довкілля, не піддається сумніву.

IFOAM (Organics International at the Regeneration International Conference) є єдиною міжнародною членською організацією для органічного світу, що об'єднує різноманітні зацікавлені сторони, які сприяють органічному баченню. Вона заснована в 1972 р. і представляє понад 190 членів у 34 європейських країнах. Organics International нині працює над інструментарієм, який допоможе розробникам політики краще зрозуміти, як сприяти зростанню органічного сільського господарства [3].

В Європі, зокрема у Франції, фермер є як власником бізнесу, так і робітником, тож кожен організовує робочий час самостійно, маючи щоденну базу і змінну роботу. За переходу на біологічний напрям система менеджменту на підприємстві кардинально змінюється, адже хімічні речовини, будучи у постійному використанні, мають бути відмінені, збільшиться ручна робота на полях для боротьби з бур'янами, особливо з таким, як щавель кінський (*rumex confertus willd*), бо як довгорічна рослина він розростається всюди у великих кількостях і боротьба з ним триватиме досить довгий час, адже його коріння живе до 100 років і пускає нові стовбури. Саме це є однією з основних причин того, що численна кількість фермерів так і не змінила напрям на виробництво біологічно чистої продукції. Також збільшується робота з документами, адже під час купівлі будь-якої сировини для виробництва необхідно отримати сертифікат, що підтверджує органічне походження. Існують винятки, коли деякі види продукції, що застосовуються на фермах, неможливо отримати органічним способом. У такому разі необхідно робити запит на дозвіл до відповідного сертифікаційного органу. Також під час продажу продукції фермер обов'язково має надати сертифікат, що підтверджує органічну систему вирощення тварин чи вироблення відповідної органічної продукції.

Під час контрольної перевірки органами сертифікації передусім беруться до уваги всі первинні документи, зокрема чеки, до яких мають бути прикріплені такі сертифікати. За їх відсутності підтвердження сертифікату неможливе.

Також у деяких регіонах Франції обов'язковим є проходження курсів із наданням щонайбільшої інформації щодо ведення органічного господарства задля уникнення низки основних помилок початківців та відповідних матеріальних утрат у цій діяльності. У сільськогосподарських палатах організовано спеціальні консультаційні пункти, які сприяють перепідготовці фермерів у перехідний період. У деяких регіонах під час проходження стажування до теоретичних занять включаються практичні у найкращих господарствах, які проходять раз на місяць за розкладом, складеним заздалегідь, протягом усього року [9]. В інших існують тримісячні чи річні курси, що включають двічі на тиждень лише практичні години на фермах, що вже тривалий час практикують органічну діяль-

ність. Рекомендується, звісно, проходження річних курсів, адже, таким чином, з'являється можливість дізнатися на практиці про всю діяльність фермерів на протязі різних пір року.

Досліджуючи особливості ведення сільського господарства у Франції, можна сказати, що одні аграрії збільшують свій прибуток за допомогою розширення виробництва, а інші – за переходу на виробництво органічної продукції. Наприклад, у регіоні Нормандія звичайний фермер має збільшити виробництво продукції у 2,5 рази, щоб досягти прибутку фермера з підприємством однакового розміру, але такого, що працює за органічним напрямом.

В Євросоюзі органічне сільське господарство та виробництво регулюються органічним законодавством ЄС із 1991 р. Сьогодні європейські вимоги до органічного виробництва встановлюються Регламентом Ради (ЄС) № 834/2007, який визначає мету, цілі та принципи органічного землеробства й виробництва, і двома імплементаційними нормами (№ 889/2008 та № 1235/2008), що деталізують правила органічного виробництва, маркування, контролю та імпорту. Всі продукти, позначені як органічні та продаються в ЄС, повинні бути виготовлені відповідно до цих правил.

Іншою політикою ЄС, яка має великий вплив на органічне виробництво в Європі, є Спільна сільськогосподарська політика (САР), науково-дослідницька та інноваційна політика. Приблизно 40% бюджету ЄС, що йдуть до САР, – рішення, прийняті політиками ЄС щодо того, які сільськогосподарські системи та практики сприяють прямому формуванню системи харчування, що зараз існує в ЄС. Слід відзначити, що САР відіграє певну роль у розвитку органічного сільського господарства в Європі, однак інвестують у нього лише 1,5% поточних витрат сільського господарства ЄС.

Адекватне фінансування досліджень та інновацій є основоположним для подальшого розвитку органічного сектору, а також за переходу до стійких систем харчування та сільського господарства в Європі. Зазначимо, що органічні підходи повинні мати високий пріоритет у програмах досліджень та інноваційній політиці держав – членів ЄС. Для досягнення цієї мети IFOAM ЄС побудував широку та сильну коаліцію, об'єднавши зусилля з організаціями громадянського суспільства, дослідниками, фермерами та компаніями. Разом вони створили TP Organics – європейську технологічну платформу для органічної їжі та сільського господарства. Вона спрямована на посилення наукових досліджень та інновацій для органічних чи інших агроекологічних підходів, які сприяють стабільному харчуванню та сільському господарству.

TP Organics визначає пріоритети в галузі досліджень та інноваційні цілі, сприяє ширшій участі в обміні дослідженнями та знаннями в рамках органічного руху [2].

Так, у Франції, всі оператори (виробники, переробники, оптовики, імпортери тощо) за переходу на органічний спосіб виробництва повинні повідомити про свою діяльність Агентство Біо [6], яке веде каталог органічних спеціалістів, головним чином, призначений для контролюючих органів, та укласти договір із сертифікаційним органом, затвердженим Національним інститутом походження та якості (INAO). Нині існує дев'ять об'єднань, які контролюють цю діяльність. Уповноважена особа такого органу має двічі на рік (один з яких – непередбачений візит) перевіряти

відповідність усім нормам виробництва органічної продукції ISO 9001 та вимогам виробництва органічної продукції, підтверджуючи наявний сертифікат. Відсутність пестицидних залишків в органічних продуктах також контролюється шляхом взяття зразків для проведення детального аналізу в лабораторіях.

Сертифіковані органічні продукти – це продукти, які виробляються, зберігаються, обробляються та продаються відповідно до чітких технічних умов (стандартів) та сертифіковані як «органічні» органом сертифікації. Коли орган сертифікації підтвердив відповідність органічним стандартам, продукт може бути позначений як такий. Етикетка на продукції буде відрізнятися залежно від органу сертифікації, але може бути використана як гарантія того, що основні елементи, які становлять «органічний» продукт, були дотримані від ферми до ринку. Важливо зазначити, що органічна етикетка застосовується у процесі виробництва для того, щоб продукт був виготовлений та оброблений екологічно правильно. Наклейка містить назву органу сертифікації та стандарт, якому відповідає зазначений продукт. Для інформованого споживача ця етикетка може працювати як керівництво. Органи сертифікації оцінюють операції відповідно до різних органічних стандартів і можуть бути офіційно визнані більше ніж одним авторитетним органом. Багато сертифікованих організацій, що працюють у всьому світі, є приватними.

На міжнародному рівні Комісія ФАО/ ВООЗ Codex Alimentarius Commission (міжурядовий орган, що встановлює стандарти для всіх продуктів харчування) має міжнародні рекомендації щодо виробництва, обробки, маркування та маркетингу органічно виробленої продукції, щоб вести виробників та захистити споживачів від обману та шахрайства. Ці керівні принципи узгоджені всіма країнами – членами Комісії Codex Alimentarius. Приватний сектор еквівалентний керівним принципам Codex Alimentarius – це Міжнародні основні стандарти для органічного виробництва та переробки, створені IFOAM. Рекомендації Codex Alimentarius та IFOAM містять прийняті принципи управління виробництвом продукції рослинництва, тваринництва та бджільництва (IFOAM також передбачає положення щодо волокон, аквакультури та недеревних лісових продуктів); для обробки, зберігання, пакування та транспортування продуктів, а також перелік речовин, дозволених у виробництві та під час переробки органічних продуктів. Ці рекомендації регулярно переглядаються, зокрема критерії дозволених речовин, а також процес проведення перевірок та проведення сертифікації.

Рекомендації Codex Alimentarius та IFOAM – це мінімальні стандарти для органічного сільського господарства, призначені для керівництва урядів та приватних органів сертифікації. Таким чином, вони можуть розглядатися як стандарти для створення своїх стандартів. Уряди можуть використовувати ці тексти для розроблення національних програм з органічного сільського господарства, які часто є більш детальними, оскільки вони відповідають потребам конкретних країн. Більшість національних стандартів (наприклад, країн ЄС, Японії, Аргентини, Індії, Тунісу, США) визначено в нормативних документах, які є юридично обов'язковими.

Акредитація – це процедура, за допомогою якої авторитетний орган оцінює та надає офіційне

визнання того, що програма сертифікації відповідає стандартам авторитетного органу. Для органічного сільського господарства органи сертифікації можуть застосовувати добровільні міжнародні стандарти та/або національні обов'язкові стандарти і бути акредитованими відповідним «органом». На міжнародному рівні Міжнародна служба органічної акредитації (IOAS) акредитує органи сертифікації відповідно до критеріїв програми IFOAM, надаючи логотип IFOAM Accredited. IOAS – це незалежна неурядова організація, яка забезпечує глобальну еквівалентність програм сертифікації та спроби гармонізувати стандарти, беручи до уваги місцеві відмінності. Слід зазначити, що членство в IFOAM органами сертифікації не є акредитацією IOAS.

Для полегшення контролю показників на фермах існує спеціальне програмне забезпечення Qualidoo, що дає змогу фермерам самостійно та систематично контролювати якісні показники своєї продукції [5].

На перші п'ять років господарювання за органічним напрямом фермерам надаються субсидії в обсязі приблизно 200 євро на гектар посівної площі і 100 євро на гектар пасовищ щорічно. Також після завершення перших п'яти років під час заповнення декларації про доходи, поставивши галочку в полі «біо», кожен володар органічного господарства має право на отримання допомоги в розмірі 2 тис. євро на рік незалежно від обсягу посівної площі та за умови її наявності. Але й за таких умов перші два роки видаються найскладнішими, з мінімальним прибутком, який ледве достатній для виживання. Варто зазначити, що доходи в органічному сільському господарстві на 20% нижче, ніж у «звичайному» сільському господарстві, тому прийняття рішення фермерами щодо переходу на біо триває досить довгий час. Більшість із них невпевнена у стабільності прибутку, адже має великі кредити на землю, техніку та будівлі.

Наприклад, для французького фермера Тоні Оуде Хенгель, власника EARL La Denee в регіоні Нормандія, прийняття рішення щодо переходу на виробництво біо зайняло приблизно 15 років. Він займається розведенням молочних корів, урахувавши їхні генетичні особливості, та вирощуванням для них різного типу кормів і кукурудзи. З його доповіді про деякі складності, з якими він зіткнувся, було виділено, що ціни на корми для тварин та насіння в біо були значно вищі, а ціна на молоко за перші два роки зросла лише на 0,03 євро за літр, половина з яких пішла на оплату кредитів та податків, тож у сумі прибутку на літр можна було отримати лише на 0,015 євро більше. Це майже не грало ніякої ролі. Без державних субсидій було б неможливим подолати складнощі. У табл. 1 наведемо дані річних субсидій EARL La Denee.

Державні субсидії, які зосереджують увагу на органічному виробництві задля збереження ресурсів, якості навколишнього середовища, піклування про здоров'я тварин, усе ж стимулюють фермерів дотримуватися традиційних методів ведення сільського господарства. Слід зазначити, що нині дуже мала державна підтримка виділяється на дослідження у сфері органічного сільського господарства та нарощування його потенціалу, бо воно вимагає унікального поєднання знань, досвіду та інтуїції. Для досягнення успіху фермери потребують цілісного розуміння особливостей екосистеми ґрунту, і створення цієї бази знань вимагає більше

Таблиця 1

Річні субсидії EARL La Denee (Франція)

Номенклатура	Кількість	Субсидії на одиницю, євро	Сума отриманих субсидій, євро
Кукурудза та злакові, га	15	200	3000
Пасовища, га	55	100	5500
Молоко, л	255500	0,015	3832,5
Всього	x	x	12332,5

Джерело: згідно зі статистичними даними EARL La Denee

часу, ніж придбання синтетичних пестицидів та мінеральних добрив. З урахуванням відповідного розподілу ресурсів на органічні дослідження та розширення органічне сільське господарство має стати більш привабливим для фермерів.

На початковій стадії розвитку міжнародних відносин, під час створення Європейського Союзу, субсидії відігравали дещо відмінну роль. Оскільки в 1957 р. було лише шість країн-членів, гостро відчувалася нестача в продовольстві. На той час не було достатньо зернових продуктів, м'яса, молока та інших продуктів харчування. Було вирішено умовно перекрити кордони, піднявши ціни на імпорту сільськогосподарської продукції, щоб купівля з-за кордону була майже нереальною. Таким чином, купівля-продаж мала відбуватися лише всередині країн – членів ЄС. Ціни на продукцію зросли за недостатчі пропозиції, стимулюючи фермерів виробляти більше. Така політика діяла до 1983 р. та досягла відповідної мети в повному самозабезпеченні продовольством. На продовольчому ринку була дуже велика кількість молока, тому в Брюсселі було вирішено купувати надлишкову кількість молока і експортувати за вдвічі нижчою ціною, покриваючи збитки. Але фермери продовжували виробляти все більше і більше. Внаслідок цього Європейською Комісією було вирішено встановити квоти на виробництво молока. Таким чином, фермери мали виробляти на 10% менше порівняно з попереднім роком. Ціна за кожний наступний літр рівнялася нулю. Якщо вести мову про виробництво зернових культур, то Європейський Союз зіткнувся з тією ж проблемою. Було вирішено зрівняти ціни зі світовим ринком. І як компенсацію за нижчу ціну на зернові було виділено субсидію на кожен гектар у розмірі 400 євро. Передбачалося зміцнення великих господарств та розпад малих і, як наслідок, через декілька років припинення субсидіювання. Але через 10 років було виявлено неможливість припинення субсидіювання, бо в цьому разі майже всі господарства стануть банкрутами. Тому сьогодні в Європейському Союзі, зокрема у Франції, активно працює система субсидій для фермерів у розрахунок на гектар землі. Щодо виробництва органічної продукції надаються додаткові субсидії на перші п'ять перехідних років.

За даними Агентства Біо, у першому півріччі 2016 р. французький ринок органічної продукції досяг історичного зростання на 20% порівняно з першим півріччям 2015 р. Загальний обсяг продажів становив 6,9 млрд. євро. Крім того, у 2017 р. в органічному землеробстві було зайнято 36 664 виробника (+15% за один рік), що становило більше ніж 1,77 млн. оброблених гектарів (+12% за один рік).

Однак фермери, які займаються органічним землеробством, не в змозі задовольнити попит.

У середньому 30% органічних продуктів, що споживаються у Франції, імпортуються. Ця частка може досягати 60% для органічних фруктів та овочів.

Таким чином, можна сказати, що даний напрям у сільському господарстві Франції користується попитом і має перспективи розвитку, адже все більша кількість європейців починає переходити на органічне харчування для поліпшення здоров'я та самопочуття.

Неповне задоволення попиту на ринку органічної продукції зумовлює необхідність міжнародної комунікації щодо розвитку даного сектору сільського господарства і в інших країнах. Багато власників французьких супермаркетів мають на меті імпортувати такі продукти з інших країн, де можна отримати продукцію не гіршої якості та за нижчою ціною. І Україна не є винятком, адже собівартість біологічно чистих продуктів нижча за рахунок багатьох чинників, зокрема дешевшої робочої сили.

Так, французький фермер, радник при Мінагропроді України Анрі Барнабо, зазначив, що Україна має величезний потенціал щодо органічного виробництва. Сім'ї працівників посольства Франції вже переконалися у високій якості органічних овочів, фруктів, молока, яєць, м'ясних виробів із Вінниччини та Житомирщини, які щоп'ятниці їм привозять українські фермери за попередньою домовленістю та передплатою.

Як аташе з аграрних питань при Посольстві Франції та радник Мінагропроду України він прагне всіма можливими засобами допомагати розвитку українського біосектору. Разом зі співробітниками Швейцарського дослідного інституту органічного сільського господарства FiBL відбувається співпраця з Асоціацією виробників органічної продукції «БіоЛан Україна» та з Федерацією органічного руху України. Головна їхня мета сьогодні – сприяти просуванню закону про органічне виробництво в Україні, адже нині вона має малий ринок здорової продукції. Необхідні держпідтримка фермерів та дотації для стимулювання зростання органічного сектору. Це підтверджує, зокрема, французький і швейцарський досвід [9].

Висновки. Сьогодні Європейський Союз займається стимулюванням збільшення кількості органічних виробників у країнах-членах, особливо у Франції, Німеччині та Італії. Субсидіювання фермерів відіграє значну роль у розвитку фермерських господарств Франції, особливо за переходу на біологічний напрям.

За допомогою організації IFOAM відбувається міжнародна комунікація країн – членів даного союзу для розвитку біологічного сільського господарства та співпраці в подальшому для задоволення зростаючого попиту в даному секторі ринку органічної продукції.

Список використаних джерел:

1. Kirchmann Holger. Organic Crop Production: Ambitions and Limitations. Springer. 2009. 244 p.
2. Organic Agriculture and Food Security. URL: https://www.ifoam-eu.org/sites/default/files/ifoameu_comm_annual_report_2017_with_pictures_0.pdf.
3. Organic Basics. URL: <https://www.ifoam.bio/en/our-library/organic-basics#What%20is%20OA>.
4. Energy Revolution. URL: <https://www.greenpeace.org/russia/Global/russia/report/2008/12/energy-revolution.pdf>.
5. Qualidis. URL: <http://www.qualidis.fr/>.
6. Agence Francaise pour le Développement et la Promotion de l'Agriculture Biologique. URL: <http://www.agencebio.org/>.
7. Khan A. Organic agriculture can help feed world, but only if we eat less meat and stop wasting food / Amina Khan. Los Angeles Times. 2017. URL: <https://phys.org/news/2017-11-agriculture-world-meat-food.html>.
8. Чим небезпечне м'ясо на антибіотиках. Politeka. 2018. URL: <https://politeka.net/ua/life/707352-chem-opasno-mjaso-na-antibiotikah/>.
9. Заворотна М., Барнабо А. У Франції створено спеціальний фонд підтримки органічного виробництва. Урядовий кур'єр. 14 квітня 2012. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/anri-barnabo-u-franciyi-stvoreno-specialnij-fond-p/>.

Загорулько Б. О.

Могильная Л. Н.

Сумський національний аграрний університет

**ОРГАНИЧЕСКОЕ ПРОИЗВОДСТВО КАК ПРИОРИТЕТНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ
РАЗВИТИЯ ФЕРМЕРСКИХ ХОЗЯЙСТВ ФРАНЦИИ**

Резюме

В статье рассмотрены особенности развития органического производства в фермерских хозяйствах Франции. Отмечено, что приоритетным направлением для органического сельского хозяйства является использование материалов и технологий, которые улучшают экологическое равновесие в природных системах. Освещены основные аспекты, причины возникновения и направления развития данного сектора.

Ключевые слова: сельское хозяйство, органическое производство, органические продукты.

Zahorulko B. O.

Mohylna L. M.

Sumy National Agrarian University

ORGANIC PRODUCTION AS THE PRIMARY DRIVE OF DEVELOPMENT IN FRENCH FARMS

Summary

This article features the development of organic production in French farms. It must be noted that the primary means for organic agriculture is the use of materials and technology. This improves the ecological balance in natural systems. Bringing to light the main reasons for the origin and direction of development for this sector.

Keywords: agriculture, organic production, organic products, farms, subsidizing.